

„FÉRFIKÖNNY MÖGÖTT LÁTHATATLAN”

Vass Tibor: Bevallás garnitúra

MEZEI GÁBOR

Bár elsőre nem tűnik túl szerencsés szempontnak irodalmi szöveg esetében vallomásságról beszélni, mégis létezik pár éve egy őszinte Vass-kötet, ahol maga az alapkoncepció diktálja ezt a kérdésvetést. Adóbevallást ír még így, könnyek között a máskor kemény férfiember, rutinból, menetrendszerűen, évente, egyszer. Ez a műfaj nem engedi a bujkálást, a képes beszédet, szigorú a törvény szava, alig-alig jelentésrétegektől lepedékes nyelv, már-már tiszta szám. Beleír a dolgozó férfi mindent, inkább többet is, nehogy baj legyen, és még így is napokig Dickens adósbörtöneit vizionálja. Minden bevallás állítja magáról, hogy becsületes munka, őszinte vallomás eredménye, ha azonban prózaversben írták, és mindenki számára hozzáférhető a könyvtárban, akkor jobb, ha adócsaló fantáziálja ezt a becsületes világot, és még az sem baj, ha hisz benne ő is.

Mert elhiszi a versbeli sikkasztó, hogy igazat beszél, és vele együtt, ha képesek vagyunk a játékra, elhihetjük akár mi is. Ő csak ül a kórházi ágyon, a testes nő ágyán, a kertben, a miskolci Tokaji borozóban, vagy bárhol, és dokumentál. A szöveg önértelmező passzusai alapján azt mondhatjuk, hogy válogatás nélkül leír mindent, minden ugyanúgy érvényes, nincs fontossági sorrend. Egy nyírfavásárlás taglalásakor tör ki belőle hirtelen, milyen „iszonyatosan felesleges részletek ezek, de hát ilyen / iszonyatosan felesleges is lehetne az élet, néhány iszonyatosan / felesleges részlet rögzítése nélkül a fasorban sem lennének...” (*A nyírfák mellett is elmentem eddig...*). Egy baráti levél beidézésével pedig még tovább megy az önelemzésben, megadja a kötet szövegeinek működési elvét, illetve arra is rábólint, ahogyan a barát az ő szerepét látja, és úgy idézi, mint saját szólamat: „az egész versírósdiit-költösködést poénra veszem, / lazán átmarhaskodom, és ezt a barbárom nem feltétlenül elítélően / érti, arra gondol, hogy nem sokat görcsölök-pózolok-váteszkedem, / nem az az alkat vagyok, és ezt szerinte alighanem jól is teszem...” (*A testes nő és a barbatrúkk...*). Egyfajta keresetlenség, automatizmus, a szövegek spontán szerveződése tételeződik itt tehát, azt állítja a szöveg magáról, hogy értelmezés, válogatás nélkül készülnek a feljegyzések – noha ez már önmagában is értelmezés. Hiába kérleli Zinocska a versbeli férfit, hogy válogassa meg a szavait, „ne lőjön válogatás nélkül mindenre, ami szó-mozog...”, őszintén válaszol a versbeli én: „háborúban kapanyél, véletlen el-sülök.” (*Vakon_Válogassam meg a szavaim.doc*).

A kövesdi kórteremben egy betegársnő átjár a férfiakhoz masszírozni. Mindenkit jól megmasszíroz persze. Ezt látjuk. A versbeli én közben egy laptop mögött készíti feljegyzéseit. Csak éppen ő maga nincs ott. És ezen a ponton lép ki a szöveg a naiv vallomássosság keretei közül, tágul a játéktér, megkönnyebbülhetünk. A „gyömöszölő nő” csak őt nem gyömöszöli, kimarad a játékból, nem veszi ki a részét, megkönnyebbülhet. Így lehet ő maga megfigyelő, bevallása ezáltal lehet pontos. Hogy ő nincs benne. Hogy nem a sajátja. Nem ő vall, vagy legalábbis nem a szó klasszikus értelmében. Inkább a helyzetről nyilatkozik, a körülményekről szól. Maga mellé beszél, elbeszél maga mellett. A kötet által felajánlott metaforikus nyelven szólva beszélünk őszinte, mint holmi adóbevalló.

Ez a versekben élő én egyébként nem csak a fent említett esetben marad láthatatlan, nők mellett is el tudja beszélni magát. Ha jól számolom, négy nő mellett nem lehet látni, négy nő mellett nem látja ő sem saját magát, négyszeresen nem lehet a megfigyelés tárgya, de ez minden esetben másképpen történik. Az első ciklusban a „testes nő” lesz a főszereplő. Ezt a megnevezést első hallásra talán sokan érzik elfogadhatatlannak, hiszen a nő a férfitekintet tárgyává válik, beleolvad az általánosba, megfosztódik egyediségétől. Ráadásul a „testes” jelző, illetve a női test megjelenítésének módja sem túlságosan hízogó, a hozzá közelférközni akaró férfi először kénytelen „félretolni a testes nő hajait” (*A testes nő felsóhajit*). „Nagyon nagy teste” van a testes nőnek – a versbeli énnel pedig a túlsúlyos fürdőzők szemszögéből „furcsa a testtömeg indexe” (*A fürdőben kevés kivétel-lel...*) –, mást rajta kívül nem is láthatunk. A férfinak nincs teste, csak tekintete. Hozzá képest testes a nő, és csak a nőn, a nő szólamain keresztül látszik a testetlen férfi, a nő reakcióin, ítéletein van a hangsúly. A férfi gatyái például a kényelmesség szempontjait figyelmen kívül hagyva szintén női szemszögből értékelődnek (*A testes nő meg a bermudám*).

Versbeli bevallónk pedig innentől kezdve nem kerül elő többé. A kocsmabolt közönsége például már többszörös idézettségben, egyes szám harmadik személyben beszél a „Vasspoétról”, aki „nem tud olyat szólni, / amit odaadással ne teljesítenének, / az újonnan vásárolt, ám művészbokáját a kelleltinél / keservesebben inzultáló surranóját is el tudta passzolni / a tulajnak harminc lityi Abaúj tejciért” (*A testes nő és a bordalmás*). Ez a többszörös közvetítettség ott éri el a tetőpontját, ahol a hírek szerint meghal a lírai én (*A testes nő meg a gondolatfürdés*). Ez annál is érdekesebb, mivel a szöveg elején viszont kiderül a testes nőről, kizárt dolog, hogy ő valaha is megszűnjön.

A testes nőnek szentelt ciklust tovább olvasva futunk bele *A testes nő és a móríczmás* című szövegbe, amit – ahogy a végén kiderül – nem az eddigi beszélőnk hangján hallunk. Itt ugyanis az aláíró Kun Marcella, hernádkaki lakos, az ő levelét olvastuk tulajdonképpen. Érdekessé teszi a játékteret az is, hogy maga a szólam, a tematika illetve a nézőpont nem sokat változik. Itt is a mindvégig következetesen használt kötetsszervező eljárás működik, az előző szöveg által felvetett téma folytatódik és fejtődik ki („Ertéel Ágica” és a falu közvéleményének kapcsolata). Kun Marcella annál is inkább értelmezhető alakmásként, mivel versbeli bevallónk is gyakran szituálja magát a hernádkaki milióbe. Ráadásul az alakmásokat is nagyon fokozatosan vezet be a ciklus, ezzel megint csak meghazudtolva a kötet elején alapelvként felállított spontaneitást. A fent említett haláleset és a titkos temetés után a Kun Marcella neve alatt megjelenő szövegeken kívül minden cím végére oda van tapasztva a „más” szócska. A *testes nő és a passzmas* szövegben visszautasítja, passzolja a helybeliek által felkínált, a faluhoz kötődő identitást, *A testes nő és a mórícz-*

más pedig egy Móricz-idézet kifejtése. Ezenkívül pedig a beszélő maga több helyen is mint „hamismás” van megnevezve, amely titulus a Vass Tibor-univerzumban, az önreprezentáció (hamismásképzés) különböző szinterein is gyakran előkerül (pl.: www.hamismas.hu). A Zinocska-ciklusban pedig éppen fordítva történik a dolog, ugyanazzal az eredménnyel. Itt Zinocska lesz a „hamis másik nő alakja” (*Vakon_Zinocskám, a titoktartóm teste.doc*), ezáltal ugyanúgy elbonyolítja, elbeszéli őt magától, és ezzel saját magát is a kötet által felépített fiktív keretből.

Az alakmásképzés a szavakat szintjén is jelen van. Az állandó nyelvi játékok, variatív ismétlések kicsavarják a szavakat, megfosztják őket jelentésüktől, saját testüktől, jelenlétüktől. Mindezek a visszavonó, elbonyolító eljárások oda vezetnek, hogy a műfaji keret, illetve a fiktív önjellemzések alapján feltételezett és állított vallomásosság aláásódik, a szólamok áttételesek, többszörösen idézettek lesznek. Itt érdemes megjegyezni, hogy a fent említett, a költői szerepeket tagláló önértelmező szakasz is egy barát levelének felidézése volt. Eltűnik a versbeli beszélő, a játék elkezdődik.

Megérkezik még tavasszal a *Bevallás garnitúra* egy A4-es borítékban, az ember nagy izgatottan ujjal felszakítja, hátha idén kevesebb lesz vele a munka, de aztán csak belepi az előszobát a sok illatos papíros, és soha senki nem fogja már sorba rakni. Vass Tibor garnitúrájában nincs rend, gondolta a feladó, majd csinál vele az aktakucac, amit akar. A tartalomjegyzék kettészik, a címloldal középre szorul, és a közepétől előre kell elkezdni, majd hátrafelé befejezni az olvasást. Mintha minden a kényelem ellen működne, az olvasás aktusa nehézkessé válik, és már csak ezzel bír foglalkozni a magára hagyott értelmű. Aztán rádöbben, hogy tulajdonképpen ő olvas, és az adóbevalló ír, és ha van is néhány könnyecsepp a rubrikák között, nincs az a sokéves hivatali tapasztalat, ami szavakat képzeltethetne a számok mögé. Hiába az őszinteség, végül csak beborít mindent az a rengeteg formanyomtatvány. (*Orpheusz Kiadó, 2004.*)

Rudabánya középkori várospecsétjének rajza (1350 körül). Az eredeti ezüst pecsétnyomó (átmérője 7,1 cm) a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.